

Романець Н.Р. Репресивна політика радянської влади в українському селі (1925 – 1939): монографія / Наталя Радомирівна Романець. – Кривий Ріг: Вид. Р. А. Козлов, 2014. – 456 с.

Монографію Н.Р. Романець присвячено дослідженню важливої наукової проблеми, яка упродовж останніх двох десятиліть постійно перебуває у сфері пильної уваги вітчизняних і зарубіжних науковців. Здавалося б, після появи численних публікацій, в яких вивчено репресивні методи впливу більшовиків на українське село під час соціалістичної модернізації аграрного сектору кінця 20-х – початку 30-х рр. ХХ ст., не існує потреби у новому зверненні до теми сталінського терору проти селянства. Однак монографія Н.Р. Романець спростовує вказане твердження, оскільки в ній, чи не вперше в українській історичній науці, комплексно і системно проаналізовано репресивні заходи влади в українському селі у 1925–1939 рр. Важливо, що науковець розкрила не лише каральні акції, які реалізовувалися по лінії органів ОДПУ-НКВС, але й репресивну діяльність органів юстиції, радянських та партійних установ.

Структурно монографія складається з вступу, шести розділів і висновків, які змістовно і хронологічно відповідають періодам непу, суцільної колективізації, Голодомору, постголодоморного періоду, добі «великого терору». У вступі автором рецензованої праці обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт, мету, територіальні та хронологічні межі дослідження, подано історіографічний та джерелознавчий аналізи, методологію. На особливу увагу заслуговує авторське тлумачення поняття «масові репресії». Науковець переконливо, на значному фактичному матеріалі доводить, що жертвами масових репресій в аграрному секторі потрібно вважати не лише осіб, репресованих за «політичними мотивами» (за Законом України «Про реабілітацію жертв політичних репресій»), але й за суто кримінальними статтями – за невиконання хлібзаготівель, контракції, агромінімуму тощо, за посадові злочини, пов'язані з господарсько-політичними кампаніями, за законом від 7 серпня 1932 р., а також «безпідставно заарештованих».

Оперуючи різноплановою за походженням історичною джерельною базою, Н.Р. Романець простежено еволюцію репресивної політики влади в аграрному секторі протягом 1925 – 1939 рр., визначено її особливості та пріоритетні напрями. Детальний аналіз процедури ухвалення та механізмів реалізації репресивних рішень, дозволив авторці дійти обґрунтованого висновку, що постійне нарощування репресивних заходів влади протягом 1928 – 1933 рр. не лише призводило до катастрофічних соціально-економічних наслідків, але й створювало сприятливе

правове та морально-психологічне підґрунтя для різноманітних ексцесів виконавців, які в офіційних документах називалися «порушеннями революційної законності».

До переваг монографії зараховуємо й те, що автор детально дослідила період своєрідної «відлиги» у політиці Кремля щодо селянства, який тривав протягом другої половини 1933–1936 рр. і позначений згортанням масових репресій в українському селі. Загалом, на її слушну думку, періодичні розвантаження місць позбавлення волі та амністії виконували роль своєрідного амортизатора репресивної політики влади. Разом із тим вони нейтралізували «виховне значення» репресій, формували у селян апатичне ставлення до терору.

Надзвичайно детально науковцем рецензованої монографії охарактеризовано репресивні заходи влади в аграрному секторі у постголодоморний період. Н.Р. Романець довела, що головною причиною їх реалізації стало переконання Й.Сталіна у незавершеності соціальної чистки села під час тотальної колективізації. Відтак провідним напрямом у репресивній політиці у цей період стає боротьба зі шкідництвом.

Потужна фактологічна база, на яку спирається дослідниця, зруйнувала певні усталені міфи та стереотипи щодо окремих каральних акцій, які реалізовувалися владою в аграрному секторі, зокрема, щодо практики застосування закону від 7 серпня 1932 р. Цінним в монографії є й те, що Н.Р. Романець висвітлила морально-психологічні та демографічні наслідки масових репресій, їх вплив на соціально-економічну ситуацію в аграрному секторі. Наведені науковцем, хоча і не повні дані про кількість репресованих як по лінії ДПУ-НКВС, так і органів юстиції дозволяють об'єктивно оцінити масштаби трагедії, яку пережило українське село за доби суцільної колективізації та «великого терору» 1937–1938 рр. Водночас, обраховуючи узагальнювальні дані жертв, дослідниця змушена робити застереження щодо їхньої фрагментарності, спричиненої неякісною, епізодичною інформацією, яка надходила від місцевих органів юстиції та ДПУ.

Разом із тим дослідження не позбавлене незначних недоліків. Так, роботі притаманний надмірний фактологізм, подеколи без належного аналізу наведених даних.

Підсумовуючи констатуємо, що монографія Н.Р. Романець – самостійне наукове дослідження, виконане на належному науковому і теоретичному рівні, результати якого можна використовувати для написання спеціальних та узагальнювальних робіт із політичної та аграрної історії України 1920–1930-х рр.

С.В. Корновенко, д.і.н., професор, завідувач кафедри інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького